ार्हणा।नमः सर्वज्ञायः।नत्वानुयोगद्वारस्यैत्यवंदनागोचरांआख्यास्यंकश्चित्किंचिद्विलिखितविस्तरां॥१॥यांबुद्ध्वाकिलमिद्धसाधुरसिकोआख्यानदृष्टूडामणि।
संबुद्धःसुगतप्रणीतसमयात्यासाद्बलेतनः।यद्भक्तैःस्वकृतौऽनर्थमुतयाचक्रेनमस्याममो।कोहोनांविद्वएवऽनामविद्वतिंस्मृत्वेतथाप्यात्मनः॥श्वास्त्रांतर
दर्शनतःस्वर्द्धिमप्पूहाद्गुरुपादप्रसाद्।क्रियतेमयेषऽयमकतिपयपदवंऽकिंकारेनः॥२।तत्रचाचार्यः।शिष्टसमाचारतयाविघ्नोपशमनायचमंगलं
प्रेक्षावत्।प्रेक्षत्यर्थमभिधेयंसप्रसंगंप्रयोऽनंसामर्थ्यगम्यंसंबंधंचवक्तुकामआह।प्रणाम्यत्यादि।तत्रप्रणम्यप्रकर्षणत्रात्रुवनालोकं
त्रुवनेऽगत्रआशक्तिविशेषसामान्यरूपविषयेतदसामस्त्येनलोकंतेकेवलज्ञानदर्शनाभ्यांबुध्यतेयःसतथा।तंकेनचंविधमित्याह।महावीरंश्र
यश्चिमतीर्थपतिंजिनोत्तममवध्यादिजिनप्रधानोवित्यवंदनसूत्रस्यप्रतीतस्यव्याख्या।विवरणमित्यमनंतरंमवद्भ्यःप्रमाणऽभिधीयते
प्रोच्यतेऽनेनेतिसंप्रत्याचार्यःप्रतिज्ञातमाख्यास्यन्प्रथमतस्तावन्मा ।त्मन्यादिःऊर्द्धन्नाहाअनंतगमपर्यायमित्यादिश्लोकः।अनंता
अनंतनामकसंख्याविशेषानुगतागमाअर्थमार्थाःपर्याया। श्रोदाहारयोऽनुवृत्तिरूपाःपररूपव्यवच्छेदरूपाश्चाश्रित्य
रूपायत्रतत्रथा।सर्वमवांगगतादिनिरवशेषंजिनागमऽ ईद्वासनेसूत्रंशक्रसंदर्शरूपंयतोयस्माद्भूतास्ततऽइतिगम्य
ताऽस्यसूत्रस्यकार्त्स्न्येनसामस्त्येनव्याख्यो विवरणंकःकर्त्तु विश्वऽमीश्वरःसमर्थः।अयंहिकिंशाष्ठऽस्तिद्वोपासकिंमस्व
योऽस्तिवुह्यतिऽस्तिप्रश्नेकिंतप्रियंकरोमिऽस्तिनिवारणेकिंते रुदितेनाऽस्त्यपलापे।किंतधारयामिऽस्तिऽनुनयेकिंतेऽ
करोमिऽस्त्यवज्ञानेकस्मृतेश्चापयतेऽइत्यपलोपेनास्त्यसौयःसूत्रस्यकार्त्स्न्येनव्याख्यांकर्त्तुंसमर्थऽइत्यभिप्रायोऽन्यत्रचउद्दे
शेऽर्थधारस्यःयथाकंशंकोतिकर्त्तुंश्रुतकेवलिन्योनव्यासतोऽन्योऽधिकदाचनापीति।जिनागमसूत्रांतर्गतंचत्वित्यवंदनसू
त्रमतोऽशक्यकृत्स्नव्याख्यानमितिइदंकृत्स्नव्याख्यापदाशंकाविवरणपदाश्रयणमधिकफलतयावक्तुकामःश्लोकद्वयमा
ह।यावन्नाथत्यादियावत्परिमाणेतथापिकृत्स्नव्याख्यामशक्नुवन्क्षीणेयःघकारःनास्मिन्सत्यपिविज्ञातमवद्भूतमर्थंवि
तमतिधियधकारः।तस्मूमोवा।पक्रमाद्वित्यवंदनसूत्रस्यमयेत्यात्मनिर्देशायेत्यस्माद्वःसकाशात्सौनिधिमाश्रित्यकीदृश

Digitized with financial assistance from the Government of Maharashtra on 11 June, 2017

त्यपरिणामरूपः। संवेगादिविधिप्रयोगस्तु रित्तिनवा मुष्मिकत्यादि। नानेवंस्वरूपक्षत्तचित्तहेतुविधिपूर्वकं वस्तावनास्वनार्थः। आमुष्मि
कविक्षेपरलोकफलेच्छत्ये किंचनोरे हिकिविधिवित्यापरार्थः। अनुचिनकारिणाविरुद्धप्रवृत्तयोऽन्यत्रेलोके चित्तहेतवः स्वकृत
दुष्कृचित्तपरिशुद्धसमाचारानवंतिपरलोकप्रधानस्येवेहाप्याचित्यप्रवृत्तेश्चयउक्तंपर लोकविरुद्धानऊद्धणिदुरंतरूपजेत्आत्मा
नेयोऽसिसंधत्तेसोऽन्यस्मेस्यात्कथं हितः॥१ऊतएतदित्याह। विषयसेदनसिन्नविषयतयातादिचित्यासावात्तत्यारिलोकप
रलोकयोश्चित्यस्पदृष्टादृष्टपायपरिहारवृत्तिरूपस्यासावात्तत्यादवदि अमुष्मिन्परिणामसुंदरकृत्ये। तादवेहापीतिविधि
परनाप्रवर्कामवाचित्तहेतुत्वमितिप्रकारांतरनिरसनायादा। अथेहाप्रवर्कारिणाह्यवंविजंज्ञत्तेत्यउक्तेनकत्वानुचिनकारिणाप्य
न्यत्रोचितकारिणोसावसुरित्तिप्रत्यनुकंपनितेषुचित्स्पवेद नानिंदिषुअनुकंपादाद्यायथाऽलोकष्टंयादतेतपस्चिर
नारजस्तमोस्पाभावेष्टितावित्रशाहितेषुदृढाश्वमनिष्टमा त्वष्टंतइतिचित्तसाचासहनित्रअस्तिलाषानिरकाचित्तर
वंदनएवखनःपुनर्मनसःस्थापनंपराजिज्ञासेतिपराचिरो धेवतीचित्स्पवेदनस्पवजिज्ञासाज्ञाउमिछासत्कालोपए
क्तिसेध्यात्रयरूपसुंदरकालाश्रयणंयुक्तस्वरूपेति। परयो गानुपघातिराष्टतायोगोपयोगशक्तिपयोगेचित्स्पवेदना
दिस्तत्रगतेष्वोपयोगानित्यापयुक्तोतालब्धुलब्धव्यंत्वंतिल ब्धेनिणीतेसर्वत्रानुष्टनेलब्धंपर्यंतसाध्यंयेनसतथा
त्तद्सावस्तद्वोयथाजोउयुष्णोदासयशनसोयुष्णोदासमवनेजाणाअयुष्णोविऊासाश्युष्णाविणिछउसुंदरोजढाकश्वेति
कीदृशोलोकसंज्ञेतिगतानुगतिकलक्षणोलोकाहरिःलोकोत्तरयानमितिलोकोत्तराप्रवृत्तिःउरुषमात्रप्रवृत्तिरविहिताकृपा
यःस्यात्। नवत्वेनोक्तएवंपशाश्वतीकाहा। नचानुनवेत्यादिऽयमभिप्रायः। प्राक्स्वयामवदृष्टफलेकृषादातऊपाय
प्रवर्कमाक्षापदिष्टोपायप्रवर्कंचादृष्टफलेनिश्चनखननादाकर्मणिप्रवृत्तस्पस्वाभिलषितफलसिद्धिरवश्यंनचेतिनान्य
थाऽनोऽतीद्रियफलोचित्स्पवेदनेफलेप्रतिस्वानुसवात्तावेउरुषमात्रप्रवृत्त्याश्रयणान्नवि विक्षितफलसिद्धिर्व्यभिचारस
सवादतःशास्त्रोपादशानूनत्रप्रवर्तितव्यमिति। अपिचेतिदूषणांतरसमुच्चये। यदृष्टाप्रवृत्त्यासम्यक्चित्स्पवेदनविधलो 2

धवापदनेनलब्धकरणेनशिष्टप्रवृत्तिर्निरोधतः। सत्यप्रज्ञारूपपरिशिष्टाचारपरिहारात्तद्विधानएव। उपायांतरादपिनवेत्या
स्तथाष्टफलसिद्धविधिक्रमएवस्यात्रक्रमप्रतिबंधातिहिश्रेयःप्रज्ञाव्यतिक्रमः। आहशंतिाननुगतानुगतिकोश्चित्स्पवेदन
विधिरपवादस्तुहिस्पादित्यारांक्याह। अपवादोपीत्यादि। उत्सर्गेनिदएवेत्युक्तविशेषाणाऽपवादत्रत्मर्यस्थानापन्नावेनोऽर्थक्रि
लाहउत्सर्गविशेषणेवत्तिाएतदंगीकरणमपीति। एतस्पक्षुद्रसत्वविज्ञेतित्तस्यापवादतया। अंगीकरणमप्यादरणमधिकिंतन
रंगीकरणमालंबननत्नवत्तीत्यपिशब्दार्थः। ऊशकाशावलंबनमितिऊशाश्चकाशाश्चऊशकाशास्तेषामवलंबनमाश्रयणमनाल
बनमवष्टालंबनत्वादितिादरनीयंनतोऽस्याधिकत्वेऽनिादरनीयंदर्शयितुमेपारंपस्वयेऽदृष्टव्यंतनस्तंत्रांतरंस्थितेरस्प
प्रकृतत्तंत्रस्याधिकत्वमधिकसाद्यःवाषायादिशुद्धजीवव्यक्तिधयकत्वात्। व्यक्तीकरवित्तागऽतिमामिश्चसर्वतंत्रानुगामिस्प
सर्वनयमतानुरोधित्वादित्तरावाव्यक्तिस्तंत्रांतरणामकनयरू पत्वात्ततयोर्विसोगोविशेषः। इदंत्तत्तरशास्त्रस्पवक्तावो।
वृत्तिमात्रेसदादीनांउवक्षायइतिवचनात्तउत्तमनिदर्शनेष्टिति आज्ञानुसारप्रवृत्तमहाउरुषदृष्टांतेषुअसुनामायंप
वचनगोचीर्यनिरुपणादितिरुस्यापवादस्यरूपपरिज्ञानहे। उःश्रेयोमार्गःपरेश्वरस्तस्यकमूश्वरज्ञास्तंकारस्पाद

रावत्। अरक्षानुष्टानोत्तविष्यत्तीत्यारांक्याह। व्यवस्थितश्चप्रतिष्टितश्चस्वयमेवमहाउरुषेरुनर्बंधकादिन
रनुष्टितिवात्। ऊक्तंवृत्तादि। ऊक्तेनिश्चितस्यावश्यंदृष्टिबंधमाणेनार्थक्रमाथीभ्नःश्रद्दधानायाबुद्धिभेदायथाकष्टंचित्क्रियमाण
ऽधिकृतक्रियायामनास्थयाक्षुद्रमवेतयासशुद्धकरणसामर्थ्यानाकरणपरिणामविघटनंतदनुतनेनबुद्धिभेदात्कामणसंक्लेशश्चलनंशु
क्लोमारलवत्रंशःकल्पितफलसाधनावाप्त्यास्यबुद्धिसंत्तावितस्पफलस्पायथावस्थितकरणेनकिंचिदितिवचनादसत्वसंत्तावनया
दानतामूलतएवसुकृतकरणशक्तिक्षयःस्वल्पसत्तमहामोहदृढिमहामोहोमिथ्यात्वंमोहस्ततःस्वल्पसत्तस्पप्रवृत्तिनवास्यासान्महामोहस्प
दृष्टिरूपचयइतिसाक्षरणसाक्षरणेतिसर्वज्ञावैःसाक्षरणमादिकरवंनामादापेदयआदिनावेसर्वज्ञावानांजन्मादिकरणशीलत्वात्
तीर्थंकरवंस्वयंसंबोधवसाक्षरणावर्हन्नामवत्तावात्। एतऽतिअर्हतोत्तगवंतोप्रधानयुगप्रवर्तयस्तीर्थंकरनामकर्मविपाकोदयप्रधानफलावाप्त्यनयसंपन्नके

त्पित्राक्षार्थः। नवे संसारस्तदात्तदात्तत्वैकालेनत्तन्कर्मणिवादिसंबंधयोग्यनयानत्तन्त्वित्रस्वरूपंकर्मणिवादिकर्मणवोह्लानावरणादिकर्मपरि
णामादिः। घडलाक्षादिराक्षात्। तेषणमवबंधोदयादीरणादिहेतवोद्रव्यक्षेत्रत्तावाद्यपेक्षंते। तेनसंबंधः परस्परानुवृत्तिविशेषरूपः संयोगस्तस्प
योग्यत्ता। तेप्रतिप्रकृतानया विश्वस्यसमयस्यापवंविधयोग्यतेवात्मनः कर्हिचित्किंचित्कादाचित्कादिगामिनआत्मपरत्तऊत्तयगत्तस्ड नाम
दिपंचम्यपनीतस्पत्तिरुदयमित्येषा। स्वत्तगतार्थः। विपक्षेबाधकमाह। अन्यथाकर्हिचेऽधिकृतप्रपेक्षामंतवोविश्वस्यात्मादिगामिनम
ऊनमादिप्रपेक्षम्यानुपपत्तिः। ऊनस्यत्वादप्रस्तुत्तयोग्यतावैकल्पेप्रस्तुत्तायाअनादावपिनवेत्तदाऽनत्तत्तदकर्मणिवादिसंबंधनिमित्तायो
योग्यतायाः। कर्हिचेलक्षणायाअनावेप्रकृतसंबंधसिद्धः। प्रतेनप्रतिविशिष्टेनाकर्मणिवादिनासंबंधस्याऽरूपस्यानिःपत्तेः। एतदुक्त
ऊनत्वात्। अतिप्रसंगदोषव्याघातादेवमऽफलगामियोऽतिव्याप्तिः सएवदोषाऽनिष्टत्वात्तेनव्याघातोनिवारणे। प्रकृतसंबंधतद्वै
वैकल्पेप्रस्तुतसंबंधस्यतस्मादतिप्रसंगामवत्तावतिमुक्तानामपिनिष्टत्तानामप्यसामंस्यंषंजन्मादिप्रपंचापत्तेर्जन्मादिप्रपंचस्या
निष्टस्यप्राप्तेः ऊनत्वात्। प्रस्तुतयोग्यत्तावेपिप्रस्तुतायोग्यत्ता मंतरेणापिप्रक्रांतसंबंधाविरोधात्तत्तत्कर्मणिवादिरात्मो
ऽरूपस्यत्तयासऽआत्मनासदसंबंधयोग्यतालक्षणः स्वभा वोयस्यत्ततथानादत्तावस्वत्तात्तयाआत्मनोजीवस्यतथा
संबंधयोग्यत्तायामिवासदसुपगतायोसंबंधसिद्धिः कर्मणिवादि नंतिऊनत्वात्। द्विष्टत्वेनत्वाअन्यत्वेनास्यसंबंधस्यात्त
योरात्मनः कर्मणिवादिश्चातद्यास्यत्तावोपदिष्टत्वात्। विपक्षेबाध। कमाह। अन्यथाऽऽत्मनः संबंधयोग्यस्वत्तावासांतेक
ल्पनाविरोधात्तत्कर्मणिवादिरात्मनासंबंधसिद्धिरितिकल्पनायामाघातात्। ऊनत्वात्। नायंदृष्टांतउपप
त्तेर्न्यायस्यशास्त्रसिद्धदृष्टांतस्यानुपपत्तेर्नचितथासंबंधसिद्धिरितियाऽन्यायानुपपत्तिमवत्तावयन्नाह। ननेवहिदीस्यात्कर्मणिवा
दिरूक्तरूपस्यतथाकल्पनायामपिऽलोकाकाशसंबंधयोग्यस्वत्तावकल्पनायामपिकिंमनस्तत्तावेऽत्यपिशब्दार्थः किमित्याह। श्लोका
काशेनप्रतीतेनसंबंधेऽवगाह्यावगाह्यकलक्षणः ऊनत्वेनादित्यादेतस्यनसंबंधस्वत्तावत्वायोगात्। नस्यलोकाकाशस्यनकर्मणा
दिनासंबंधस्वत्तावत्वंनस्यायोगात्। नचत्तेनामिवंतथापिकेचिदूनत्वकल्पनाविरोधस्यात्। अनेनस्वत्तावत्वकर्मणिवादिनासंबंध
योग्यस्वत्तावेचालोकाकाशेविरुध्यतेऽसंबंधद्वारयातयाऽनेनस्वत्तावत्वाकल्पनयानिराक्रियतेऽकर्मणिवादस्तेनस्वत्तावकल्पनस्प
र्वन्यायात्नुपपत्तिर्न्यायस्याऽरूपस्यानुपपत्तिःप्रयोगश्च। योयेनस्वयमसंबंधयोग्यस्वत्तावोनवतिसानेनकल्पितसंबंधयोग्यस्व
त्तावेनापिनसंबध्यतेयथालोकाकाशंकर्मणिवादिनातथाचात्माकर्मणिवादिनावत्तिव्यापकानुपलब्धेः। एवंनदित्तेनस्वत्तावो

MEMORIAL

प्ययमंगीकरिष्यात्। इत्याह। तेनस्वत्तावतांगीकरणेचकर्मणिवादिसंबंधयोग्यरूपास्फुपगमचास्यात्मनोऽस्मदस्फुपगनापत्तिरस्मात्ति
रस्फुपगतस्यकर्हिचत्वस्यापत्तिः। प्रसंगश्चत्रेवावंकारोदोषनिराकरणायाह। नचानेवं। चोक्तस्वत्तावतांगीकरणेस्वत्तावमात्रवादसिद्धिः। स्वत्तावमा
त्रवादस्पकः केदकानींप्रकरोतीतिरूपं। विचित्रतांगष्टगपदिशेत्। स्वत्तावतः। सर्वमिदंप्रकृतंनकामचारोऽस्तिऊनत्वप्रयत्नः। एवंलक्षणस्यसिद्धिः ऊ
नत्वादातदन्यापेक्षित्वेनस्वत्तावत्वतिरिक्तकालाद्यपेक्षित्वेनसामग्र्याः कालः स्वत्तावोनियतिः। सर्वेऽप्येतेषुरुषस्वत्तेसवेलक्षणायाः। फलादऊत्तवात्। फलं
प्रतिनिमित्तत्वात्। कथंनहिप्राक्स्वत्तावएवफलदऊरुपन्यस्तइत्याहः। स्वत्तावस्यवतरंतर्गतत्वेनसामग्र्यंतर्गतेत्वेनष्टत्वात्। फलादऊत्तयानिर्णीत
र्णीतमेतत्। सामग्र्याः फलादऊत्तमन्यत्रोपदेशपदादि। आगमश्चधर्मिकैरिति। आगमश्चधर्मिकः। वादतादिनस्वत्तिधर्मादिकेऽतीन्द्रियार्थिआगमेव
प्रमाणं। प्रतिपद्यतेनप्रत्यक्षादिकमपियतःऽलोकेऽतींद्रियाणमर्थानांसाक्षाद्दृष्टानविद्यंते। वचनेनहितित्यनयःपरापतिमपरापत्ति। इतितीर्थमहातीर्थप्र
कषायपातालमितिपातालप्रतिष्ठितत्वात्। तद्वद्गंभीरत्वाच्चपातालमिवोदनलक्षणमाणश्चारोमहाकलशाः। यथोक्तं। एणनउईइमहप्पमाउसहिता
चउद्दिसंलवणं। चउरोजिणरसमाणसंखिया। हंतिपायालाइत्यादि। ततोमहा नीर्घणाःकषायाएवपातालानियत्रसनथानंत्रोलाकगतशुद्ध
धर्मर्मपद्धक्तमहासत्वाश्रयमितिवेलाकगतानुवनत्रयप्रवर्त्तिनःशुद्ध यानिर्दोषयाधर्मसेयदासम्यक्त्वादिरूपयाशुक्लाःसमचितामहा
सत्वाऽत्तमप्राणिनःआश्रयआधारोयस्यसत्तथाघातिकर्मत्यादिघा त्तिकर्मक्षयेज्ञानावरणद्यदृष्टचऽष्टयक्षायकेवल्ययोगा
तज्ञातकेवल्यस्यकेवलज्ञानदर्शनस्यैलक्षणस्यवसंबंधप्राप्तीर्थ करनामकर्मोदयतः तीर्थकरनाम्नः कर्मणोविपाकाद्ध
तोस्तत्स्वत्तावतथातीर्थकरणस्वत्तात्वेनकथमित्याह। आदित्यादित्रिकाशनिदर्शनेनतःतत्स्वत्तात्वादेवप्रकाशयति। तास्कारायथातो
कं। तीर्थप्रवर्त्तनायप्रवर्त्तने। तीर्थकरएवेआदिशब्दोद्वंद्वमणपादितिदर्शनयदः किमित्याह। शास्त्रार्थप्रणयनात्। शास्त्रार्थस्यमातृकापदत्र
यलक्षणस्यप्रणयनादुपादशास्त्रा तीर्थकराइतिवस्यमाणनसंबंधः। विपक्षेबाधकमाह। मुक्तकेवल्येऽपवर्गलक्षणेतदसंभवेनशास्त्रार्थप्र
णयनाघटनेनाशरीरतयाप्रणयनदेऽमुत्वाद्यत्तावादागमानुपपत्तेरागमस्यपौरुषेयत्वेनस्यानुपपत्तेरयोगात्। नचासावकेवलिप्रणीतो
ऽनिबाधसंभवान्नाप्तपौरुषेयस्तत्स्थानिषेध्यमानत्वात्। कीदृशमेतदित्याह। सत्यजनधर्मप्रवर्त्तकेवेनयोग्यजीवधर्मावितारकेवेनपर
परलुग्रस्करः। परंपरयाव्यवधानेनानुग्रस्कराऽपरंपरयाव्यवधानेनानुग्रस्करश्चोपकारकराः। कल्याणयोग्यत्तालक्षणोद्विजीवानांस्वप
रिणामएवाद्यायोपशमकादिरनंतरमनुग्रदेऽनुग्रस्तद्देवेनयावत्सगवंतोऽत्थवापरंपरयानुबंधेनस्वतीर्थमुच्छित्तिकालंयावत्सुरादववसुमानु
षवादिकल्याणलाभलक्षणयावाऽनुग्रस्करा इति। अत्रपरयानुग्रहबोधनंवैरिति। अत्रप्रत्ययोद्देशनिरूपेज्ञात्मलाभेवेनमाहात्म्यस्यानुग्र

दो बोधयोग्यस्वरूपसंपादनलक्षणउपकारस्तेनबोधः।सदसन्मुद्दत्तिनिवृत्तिनिवृत्तिदेवज्ञानविशेषस्तत्प्रधानंतंत्रमागमायेषांते तथातेः सदाशि
ववादिनिरीश्वरकारणिकैः स्तंत्रमेवदर्शयति।मारज्ञानुग्रहाद्बोधनियमाविति।बोधउक्तरूपोनियमश्चसदसदाचारमुद्दत्तिनिवृत्तिलक्षणोबोधनियम
मादितिउणादेबोधस्यनियमः प्रतिनियतत्वेनस्मानास्वयंबुद्धेस्यादिप्रतिविशिष्टस्यवानघातथास्तव्यवमादिशब्दात्तनदन्यकालादिसदकारिकार
णपरिग्रहः।स्तेषांसामर्थ्यसंहतिःस्तस्याःपरिपाकोऽभाद्दतोकार्यकरणशक्तिस्तस्मात्स्वयमसंबोधप्रथमसंबोधप्रथमसम्यक्कादिलाभेपिकिंपुनस्तीर्थकरत्वप
मावप्रथमसंबोधइत्यपिशब्दार्थः।स्वयंसंबुद्धाइतियोगः।कृतइत्याहःस्वयोग्यतानाधानन्यात्स्वयोग्यतानाशकर्मादिनगवतांप्रथमबोधप्र
धानोद्भूर्यतेकेदारःस्वयमवेत्यादिविवेकेदारादलंवनेनवेइत्यादिनवेनेवकर्मणेःक्रियाविषयस्यकर्मकारकस्यत्यर्थःयोग्य।
तासावक्रियांप्रतिविषयतयापरिणतिस्तत्तावऽतावेतत्रकर्मणिक्रियासदाशिवानुग्रहादिकाक्रियातवति।किंतुक्रियातासेवकृत
इत्यादःस्वफलाप्रसाधकत्वान्।अन्यिलषितबोधादिकफलाप्रसाधकत्वादेतदपिकृतइत्याहः।प्रयासमात्रंहिक्रियायाः।कथमे
तत्क्रियायाः कथमेतत्तसिद्धमित्याहः।अश्वमाषादोकर्मण्यादिशा
पक्तिमादिशब्दाद्भारणादिवापेक्षासकललोकसिद्धमेतत्क्रि।
यमक्रियात्वंनखनःसदाशिवकर्मकायास्तस्याचिंत्यशक्तित्वादित्या
द्यपेक्षयाकर्मणोयोग्यताऽतावेक्रियायाअक्रिया
प्रायनिसदाशिवानुग्रहोयदिहस्वयोग्यतामंतरेणापिस
दाशिवानुग्रहःस्यात्।ततोऽसावस्तवमप्यनुग्रहीयान्नवानुग्रहाभावेऽक्रियात्वादित्याहः।सर्वत्रास्तमेतन्नप्रसंगात्सदाशिवानुग्रहप्रसंगादेत
दपिकृतइत्याहः।अस्तव्यावित्रोषान्नकाहिनामास्वयंवेसमेपिदित्रोषोयंनैकस्यानुग्रहोनान्यस्मात्पतत्परिभावनीयं।यथास्वयोग्यते
वमर्थफलदेइतिवरंबोधिप्राप्तस्फुरंतमिष्टमर्थमाहःबोधिसेदापिसम्यक्कादिमोक्षमार्गस्तेदोपिआस्तांतदाश्रयस्यविशेषत्वा
देस्तीर्थंकरास्तीर्थंकरयान्यायेयएवयुक्तिर्युक्तएवोद्यक्तिमेवाहःविशिष्टेतरफलयोःपरंपरयाऽपेक्षेतरेपिविशिष्टफलस्यैतरस्यपरं
परयाहेतोर्यदहितकारणस्यकिंपुनरनंतरस्येत्यपिशब्दार्थः।तदात्परस्परविशेषात्कृतइत्याहःएतदस्तावेपरंपराहेतोर्जेनदा
वेतस्यफलस्ययद्विशिष्टंमितरद्वेवाविशिष्टंतयोरयोगादेवसावयतिनगवद्बोधिलाभादिपरंपरयाअनेकसत्वव्यवधा।
तेननगवद्भावनिर्वृतेनस्वस्तावोनगवद्भावस्तीर्थंकरत्वंव्यतिरेकमाहःनउनखनरेतकेवलिबोधिलाभवदनंतस्वस्तावो
ऽनगवदस्तावनिवृतेनस्वस्तावःतद्वदितिनस्मादिवांतेकाबोधिलाभादिवत्तस्तीर्थंकरत्वबोधिलाभतोभावासिद्धस्तीर्थंकरस्तावासिद्धः

सर्वसत्वेत्यादिसर्वेसत्वानांनिरवलज्जीवानामवस्तावेविवक्षितेकवचनंत्वदेतीत्यवेशीलास्तेःबोद्धविशेषैःसोगतस्तादेवंतावषिकैरिति
संतायतेषामेवनिरूप्यरितसत्वात्कृपगमात्।सामान्याःसाधारणगुणाः।पंशोपकारकरुणादयोयेषांतेनथातेनजावरुत्वतेनतेने
वबुधनतयाऽतिशायिस्त्याऽगीक्रियतेनेइष्यतेकृतइत्याहःनास्तिनविद्यतेइदंलोकेकश्चिन्नरनारकादिरसाजंतोऽपात्रमयोग्य
इत्यर्थःसत्वःप्राणीतिवचनादेवंरूपासापदेशात्तुरुषोत्तमाश्रद्धातुशायाइतिश्रद्दाऽनिविशेषकारिणएष्पनुशोयोऽपका
रश्रद्धियेषांततथानसर्वेत्यादिनानेवंसर्वएवंसत्वाएवंविधास्तावित्सगवदस्तावंसत्वसमाःकृतइत्याहःखडुकानांसम्यक्शिक्षा
नर्हाणांमंत्रयोपलक्षेःप्रकृतत्विपरीतगुणदर्शनाद्यत्तिरेकमाहःअन्यथाघकृतगुणेवेपरीत्यासावेखडुकासावः।खडुकाना
मुकूलक्षणानामसावः।स्वलक्षणस्येवसावान्।नचनसंततितेसर्वेषामविगानात्।अस्तुतीर्थंकरत्वंहेउबोधिलाभेसगवतांम
न्यासमानतायांउकष्ठमित्याहःकथमेतत्सिद्धमित्याहःकथमेतत्सिद्धमित्याहः।अश्वमाषादोकर्मण्यादिशा
पक्तिमादिशब्दाद्भारणादिवापेक्षासकललोकसिद्धमेतत्क्रि।
यमक्रियात्वंनखनःसदाशिवकर्मकायास्तस्याचिंत्यशक्तित्वादित्या
द्यपेक्षयाकर्मणोयोग्यताऽतावेक्रियायाअक्रिया
प्रायनिसदाशिवानुग्रहोयदिहस्वयोग्यतामंतरेणापिस
दाशिवानुग्रहःस्यात्।ततोऽसावस्तवमप्यनुग्रहीयान्नवानुग्रहाभावेऽक्रियात्वादित्याहः।सर्वत्रास्तमेतन्नप्रसंगात्सदाशिवानुग्रहप्रसंगादेत
दपिकृतइत्याहः।अस्तव्यावित्रोषान्नकाहिनामास्वयंवेसमेपिदित्रोषोयंनैकस्यानुग्रहोनान्यस्मात्पतत्परिभावनीयं।यथास्वयोग्यते
वमर्थफलदेइतिवरंबोधिप्राप्तस्फुरंतमिष्टमर्थमाहःबोधिसेदापिसम्यक्कादिमोक्षमार्गस्तेदोपिआस्तांतदाश्रयस्यविशेषत्वा
देस्तीर्थंकरास्तीर्थंकरयान्यायेयएवयुक्तिर्युक्तएवोद्यक्तिमेवाहःविशिष्टेतरफलयोःपरंपरयाऽपेक्षेतरेपिविशिष्टफलस्यैतरस्यपरं
परयाहेतोर्यदहितकारणस्यकिंपुनरनंतरस्येत्यपिशब्दार्थः।तदात्परस्परविशेषात्कृतइत्याहःएतदस्तावेपरंपराहेतोर्जेनदा
वेतस्यफलस्ययद्विशिष्टंमितरद्वेवाविशिष्टंतयोरयोगादेवसावयतिनगवद्बोधिलाभादिपरंपरयाअनेकसत्वव्यवधा।
तेननगवद्भावनिर्वृतेनस्वस्तावोनगवद्भावस्तीर्थंकरत्वंव्यतिरेकमाहःनउनखनरेतकेवलिबोधिलाभवदनंतस्वस्तावो
ऽनगवदस्तावनिवृतेनस्वस्तावःतद्वदितिनस्मादिवांतेकाबोधिलाभादिवत्तस्तीर्थंकरत्वबोधिलाभतोभावासिद्धस्तीर्थंकरस्तावासिद्धः

सर्वसत्वेत्यादिसर्वेसत्वानांनिरवलज्जीवानामवस्तावेविवक्षितेकवचनंत्वदेतीत्यवेशीलास्तेःबोद्धविशेषैःसोगतस्तादेवंतावषिकैरिति
संतायतेषामेवनिरूप्यरितसत्वात्कृपगमात्।सामान्याःसाधारणगुणाः।पंशोपकारकरुणादयोयेषांतेनथातेनजावरुत्वतेनतेने
वबुधनतयाऽतिशायिस्त्याऽगीक्रियतेनेइष्यतेकृतइत्याहःनास्तिनविद्यतेइदंलोकेकश्चिन्नरनारकादिरसाजंतोऽपात्रमयोग्य
इत्यर्थःसत्वःप्राणीतिवचनादेवंरूपासापदेशात्तुरुषोत्तमाश्रद्धातुशायाइतिश्रद्दाऽनिविशेषकारिणएष्पनुशोयोऽपका
रश्रद्धियेषांततथानसर्वेत्यादिनानेवंसर्वएवंसत्वाएवंविधास्तावित्सगवदस्तावंसत्वसमाःकृतइत्याहःखडुकानांसम्यक्शिक्षा
नर्हाणांमंत्रयोपलक्षेःप्रकृतत्विपरीतगुणदर्शनाद्यत्तिरेकमाहःअन्यथाघकृतगुणेवेपरीत्यासावेखडुकासावः।खडुकाना
मुकूलक्षणानामसावः।स्वलक्षणस्येवसावान्।नचनसंततितेसर्वेषामविगानात्।अस्तुतीर्थंकरत्वंहेउबोधिलाभेसगवतांम
न्यासमानतायांउकष्ठमित्याहःकथमेतत्सिद्धमित्याहःकथमेतत्सिद्धमित्याहः।अश्वमाषादोकर्मण्यादिशा
पक्तिमादिशब्दाद्भारणादिवापेक्षासकललोकसिद्धमेतत्क्रि।
यमक्रियात्वंनखनःसदाशिवकर्मकायास्तस्याचिंत्यशक्तित्वादित्या
द्यपेक्षयाकर्मणोयोग्यताऽतावेक्रियायाअक्रिया
प्रायनिसदाशिवानुग्रहोयदिहस्वयोग्यतामंतरेणापिस
दाशिवानुग्रहःस्यात्।ततोऽसावस्तवमप्यनुग्रहीयान्नवानुग्रहाभावेऽक्रियात्वादित्याहः।सर्वत्रास्तमेतन्नप्रसंगात्सदाशिवानुग्रहप्रसंगादेत
दपिकृतइत्याहः।अस्तव्यावित्रोषान्नकाहिनामास्वयंवेसमेपिदित्रोषोयंनैकस्यानुग्रहोनान्यस्मात्पतत्परिभावनीयं।यथास्वयोग्यते
वमर्थफलदेइतिवरंबोधिप्राप्तस्फुरंतमिष्टमर्थमाहःबोधिसेदापिसम्यक्कादिमोक्षमार्गस्तेदोपिआस्तांतदाश्रयस्यविशेषत्वा
देस्तीर्थंकरास्तीर्थंकरयान्यायेयएवयुक्तिर्युक्तएवोद्यक्तिमेवाहःविशिष्टेतरफलयोःपरंपरयाऽपेक्षेतरेपिविशिष्टफलस्यैतरस्यपरं
परयाहेतोर्यदहितकारणस्यकिंपुनरनंतरस्येत्यपिशब्दार्थः।तदात्परस्परविशेषात्कृतइत्याहःएतदस्तावेपरंपराहेतोर्जेनदा
वेतस्यफलस्ययद्विशिष्टंमितरद्वेवाविशिष्टंतयोरयोगादेवसावयतिनगवद्बोधिलाभादिपरंपरयाअनेकसत्वव्यवधा।
तेननगवद्भावनिर्वृतेनस्वस्तावोनगवद्भावस्तीर्थंकरत्वंव्यतिरेकमाहःनउनखनरेतकेवलिबोधिलाभवदनंतस्वस्तावो
ऽनगवदस्तावनिवृतेनस्वस्तावःतद्वदितिनस्मादिवांतेकाबोधिलाभादिवत्तस्तीर्थंकरत्वबोधिलाभतोभावासिद्धस्तीर्थंकरस्तावासिद्धः

:खद्वेषादयोऽनुमादा। तथानुभवतो ज्ञानमात्रादेवदुः खाद्यनुत्तावानुभवतः। तत्स्वभावत्वोपपत्तेर्दुः खादीनामो। द्यिकक्रियात्वा
त्स्वभावत्वोपपत्तेरिति। अपरेत्वादिः। अपरः सांख्यः स्माह। प्रेरयति। मुक्तात्मनः दीर्घकर्मणोऽमूर्त्तत्वात्सूक्ष्मादिरस्तित्वात्। किमित्याह।
ज्ञानस्यापिनकेवलंखल्वात्मनः तद्धर्मत्वेननुक्तात्मधर्मत्वेन तद्वादमूर्त्तधर्मत्वात्। ततः किमित्याह। विषयाकारतायोगात्सुध्यदंकारो
दिवदिति विकारपवनसंबंधादुद्वृत्तयो विषयज्ञानादिकाप्रवृत्तयः इत्येवंतदभावात्। मदादिपरिणतयोगाभावात्। तदभावे सारंगउल्प
वृत्त्यभावस्ततः किमित्याह। एवंवृत्त्यभावात्। सद्विज्ञानानुपपत्तिरेवमुक्तावस्थायांनिराकारेणनु विज्ञानेन विषयग्रहणात्फलयोगाभावे
यंप्रतिनियमघटनात्। इतिपरवक्तव्यतासमाप्तौएतदपिसांख्यक्रमं सदसुंदरंकृतइत्याह। विषयग्रहणपरिणामस्यविषयाकार
वेनजीवपरिणतेराकारवत्तास्यात्मरूपस्याकारस्यामूर्त्तेपिमुक्तात्मन्यपिनकेवले मूर्त्तेरूपेरूपेइविरोधात्। केनाप्यबाध्य
मानत्वात्। अत्रफलंयद्यमाह। अनेकविषयस्यापिचयुगपदानंविषयमासृत्यप्रवृत्तस्यापिचिकिंडुनरकविषयस्यास्फोटरूपाकारस्या
मेलनात्। घटनात्। एतदपिकृतइत्याह। चित्रास्तरणादौचित्रेवस्तुनी।
षयग्रहः। तत्रोपलब्धृपुंगपदबहुविषयाकारोपलब्धृः स्वसंवे।
स्यास्फटिकगम्यमानेऽनेकदोषसंगात्। व्याख्यानुपपत्तेर्द्वैमौक्तिका
मूर्त्तेर्धर्मत्वात्। तत्रयात्तत्प्रतिबिंबवस्तुसंक्रमात्तावात्तावत्। नस्व
त्तिबिंबसंक्रमोस्मंजसिवानिराकरबिंबस्वेत्यन्यथाप्रतिघसंगा
त्तिसिंहकालात्तासच्चयत्तासुरगायामादृवस्तामुणयत्वा। तत्रादरस्मसंनोदत्तावयवात्वैतिसंक्रान्तेसितउबलद्धीपगासयोगा
नयश्यारसिं। इत्यादिः। चित्रास्तरणादौनैकवस्तुग्रहणावसास्वैकत्वेनैकत्रातिबिंबोदयासंभवात्। संक्रमेवाप्रतिबिंबवसंक्रमस्यापिपर्ते
स्तदनुसारेण परस्परंसंकीर्णेषुप्रतिपत्तिप्रसंगादितिअघप्रसंगसिद्धिमाह। एतेनविषयग्रहणपरिणामस्यैवाकारत्वेन विषयाकारग्रा
तिसंक्रमादिनाविषयाकारस्यात्मस्वरूपस्यात्मनिवृत्तिस्मात्प्रतिसंक्रमः स्वयाहिणि ज्ञानेऽप्रतिबिंबनंविषयाकारप्रतिसंक्रमाविषयाकारप्रतिसं
क्रमादिएवर्त्तव्याज्ञानज्ञेययोरकाकारात्तत्वात्। विषयोवानिराकारःस्यात्। तदाकारस्यज्ञानेप्रतिसंक्रान्तचादृदाहधर्मसंग्रहणिकारः।
तदनिनाकारचेदाहएकत्तमोक्षहेनत्वावानाणेचतदागारत्तस्याणागारत्तावोत्तिग्रादिरादृष्टान्तप्रतिनियतप्रतिपत्तिहेतोर्ज्ञानि
स्यज्ञेयेनज्ञेयाकारत्तयाप्रतिषेधेदृश्यः। क्रमवद्भिर्ज्ञेयज्ञानयोः। क्षणिकयोः। क्षणिस्थायिनोर्ज्ञानेनो तयाश्रित्ताया स्तस्माएवं २१
तिपत्तुमशक्यत्वात्। किंचउल्पवेनामसामान्यंतत्रैकमनेकव्यक्त्याश्रितमितिकथंनातदाश्रितदोषप्रसंगः। अत्राप्याह। सियत्तुद्धत्र

कारः। ज्ञेतेरणिमोक्षः। यंतदागारं। अत्रोत्तरंतत्रदृष्टणात्तावेनणुउल्पत्वेनंगममईकरणु। उध्वर्त्तसामन्नंएगमएगमिर्यंअडुत्ततरं। तत्र स्था
घडः। इकट्ठोदोसाइमोक्षः। जिहाएमिएं। ततस्तेनविषयांप्रतिसंक्रमादिनाकारेणविज्ञानस्यविषयग्राहिणः प्रतिबिंबाकारितांप्रतिहेतोर्ज्ञा
नवादिप्रतिज्ञातांविषयप्रतिबिंबाकारेविज्ञानेनघटना। किंत्वबाह्यकारमेवसत्तत्स्वमात्रप्रतिभासीत्यंकरूपः। तत्फलंनिराकृतोविषयग्रह
णोत्पादिरूपेणप्रतीतएव। एवमुक्तरूपपरिणामस्याकारवेसामयिकविवक्षयासाकारंविशेषग्रहणपरिणामवत्। ज्ञानस्वरूपयोगविशेष
अनाकारंत्वसामान्यग्रहणपरिणामवत्। दर्शनमुपयोगस्तदेवेत्येतदपिसिद्धंभवति। द्रव्यार्थिनिरितिद्रव्यगुणसामान्यविशेषसमय
वादिनिर्विशेषकेरित्यर्थः। विस्तरेतिसर्वाकारव्यापीनमोऽजिनमात्रेनेत्यादि। अतेनत्तावत्तोजितलयवनिर्दोषोनाद्दैतपरमब्रह्मलक्ष
णमुक्तात्मनोजयेपितथाविस्तवविचटनेद्वैतखतद्वादोवक
तः किमित्याह। एवंसूत्रयः दृश्यरूपत्वात्। दृश्यस्माद्भूयात्तवत्तावेनभवनः
रूपंयद्यात्तस्यात्। तथाह। सदृजुत्तावव्यवछितो। उसदृजुस्वभा
त्तावस्यसंसारपर्यायस्यव्यवछितोदृश्यघमः किमित्याह। ननुत्तावतयात्तस्याः सदृजुत्तावव्यवछित्तेर्जितलयत्वत्तावतयासत्वे
तदित्यत्तारणसद्धः कीदृशमित्याह। निरूपचरित्तंतावद्वर्त्तमानमित्याह। उक्तवत्प्रायुक्तशिवात्मलादिस्तानप्राप्तिन्यायेनशक्तिरू
पेणपिलयोयस्यत्तावनापिकिंपुनः साक्षात्क्षयत्तावेनाऽतएवाह। सर्वथासर्वप्रकारेणेत्यपरिक्षयात्तवनिवृत्तिरित्यस्माद्दृतो
रसंक्षितलयत्वमितिअत्रैवपरमतमाशंकापरिहरन्नाह। नैवमक्षणिकचिटनस्वभावकज्ञानयाएकवारेपरब्रह्मणःसकाशा। क्षि
प्तकोनावस्वभावत्वकल्पनयाऽक्षितपिपरमब्रह्मलक्षणेकिंपुनाद्वितएवमेववदत्फलंगम्न्यायेनेवादाषउपचरितंजितलयत्व
मवलक्षणादाषासावः इत्येवंरूपंन्यायंन्यायानुगत्तंवचोवचनंकृतेऽस्माह। नैकादाषोपपत्तेः तामेवत्तावयतिततथाह्यनिघ्रा
वैकिंत्तावनाभिस्तसक्षणिकचिटनेविजागोब्रह्मणः सकाशात्। क्षेत्रविदामितिगम्यतेऽक्षात्मुसकलादाषरहितात्तत्रअक्षद्वातदितरे

ह्याक्षारणे पाये आस्तां तावत् प्रकृतवचनार्थो विचारो विमर्शो नाश्रयणीय एव न विधेय एव परमत्रेत्थं अतीन्द्रियार्थत्वात्
युक्तेर्विषयो वचनार्थ इदं चक्रूपपतितोन्नारणं तथाविधं न तविष्यत्याशंक्याह दिवायतेश्चकर्मधानेत्तङुत्तारणं ततः किमित्या
ह अतीन्द्रियं चेन्द्रियविषयातीतत्वत्तङुत्तारणादनुदेवंकामतिरिति असमानास्तावदुक्तेर्विचारस्य विषयो नवमन्तिर्वचनमात्रस्यैव विष
यत्वात् कथं तत्र सम्पग्विज्ञायेत तदायत्तायोन्नारणाय घटते रिति घिनरप्यजिप्रायांतरमाशंक्याह चकुनाद्यागमश्च क्तिविषयतायै
उक्तं नाद्यागमश्चादिन्नाक्षज्ञातिक्षाद्यागमयोस्तुक्तिश्च विकारस्तद्विषयतायां उदेवस्यानुकूलेतररूपस्यसमानएवत्र संशयस्तर
त्रापि परमबलादावतीन्द्रियत्वचनार्थत्तदपियुक्त्यागमान्यां विचार्यिष्ठेयुज्यतइत्यङुक्तमुक्तं प्रकृसादिदंथक्रममीषामनादित्वि
त्यादि। शक्तिः क्रमस्तन्नाप्यर्थः तस्माद्वचनमात्रस्याप्रामाण्यादयथाविषयं कषादिसवैविषयानतिक्रमणात्रिकोटिपरिशुद्धविचा
रशुद्धितस्त्रिकोटिः कोटिः कषश्छेदस्तापलक्षणात्शिरादिमध्यावसा
नादिसंवादलक्षणात्त्रिकोटिः परिशुद्धेत्तिदोषोयो
क्तिव्यो हेयोपादेययोस्तदालंबनत्वादितदालंब
नङ्गवङ्क्यस्याशंकापोहायाह। तदाधिपत्यतोन
गवस्त्र्याएवतङुत्वात्क्रियाफलत्वात्। कथमित्या
ह चिंतामणिरत्नादित्तथादर्शनात्चिंतामण्यादेर्घटनिधानादर्नवतित्तत्फलं। चिंतामणिरत्नादर्नचतीत्तिलोकेप्रतीतिरेवदर्श
नात्। अनुदारचित्तप्रवर्तनार्थमनुदारचित्तोक्तिकार्प्यण्यात्। सर्वेषांजीवकर्मशक्तुवन्नेकमपिसज्जयेत्तदनुत्तप्रवृत्तेर्नार्थ
मप्यात्। एगैमित्यादिद्वितीयैकारणमाह। तदन्यषाङ्ज्यमादन्यषांगावतीपूर्वसंपत्परिग्रहार्थंचसर्वानिरविशेषाः।
संपदः स्तोत्तव्यरूपसंपदादयउक्तरूपास्तासामवबोधनार्थंचतेपिपरिग्रहस्यसंपदएवतिभावः। संघहजादासंघवत्स
साधुज्यमानेनथात्तदाएकस्यजैनजातिकालेऽपरागतर्षीदिलिंगसिद्धरपारंपर्यज्यमानेऽसंघादिदर्शनेष्वागतेषुतत्त
त्कालमेवप्राप्तेषुतेषुचाविषयआगतसाक्षादप्यदृष्टजातिलिंगादिलिंगसिद्धरपारंपर्यज्यमानेऽसंघादिदर्शने
त्विश्रावकस्यविज्ञेयेनत्रन्यस्पतथाविधविवेकात्तावनदृज्यमानव्यतिरकणान्येषुदृष्टादिलिंगात्तावत्कुशल

घटतेरितिङ्गालानांङ्गधिमतांवदृत्तेः एगमिसरयंमीत्यादिकायाःतद्वाजनेमतइतितङ्गजनंजिज्ञासाजनं। ए
तेत्रेज्ञापूर्वकारिणः। एतद्गुणेत्यादिः। एतद्गुणबङ्गमानसारमेवंस्तुतत्वात्संपदादीनांगुणनंबङ्गमानेनप्रीत्यासो
रंसदाचारोयत्रतत्सम्पग्अनुष्ठानंभवतीतिसंबंधः कथमित्याह। विज्ञेषषणिधानमनीतितइतिविशेषणविभागेन
स्तोतव्यसंपदादिष्वगुणेषुप्रणिधानंचित्तन्यासस्तदेवनीतिः प्रणिधायमानगुणरूपस्यकार्यप्राप्तिहेतुस्तस्यात्त
त्तद्बीजाधेपसौचित्यंतत्परचित्तरूपस्यागुणस्यार्चनगवच्चादबीजंक्षेत्रेउप्तंतदाचारककर्मक्षासंस्तदनुरू
पंशुभकर्मबंधश्चतस्मात्क्षेपोव्यभिचारस्तेनसौचित्यंसुविधानंतत्तदेसम्पग्भावरूपमनुष्ठानमतिज्ञापनार्थं
मत्तश्चज्ञापितंभवतीतिभावः। इथंचित्रासंपन्नस्याद्यदंतारणसंगतिमंगतीति। तत्तसिद्धयर्थमाह। एकानेकेत्यादि
एकानेकस्वभावस्तुप्रतिबद्धस्वरूपपर्यायस्वभावादिद्धिक
सेपदुपन्यासरूपइत्यतत्तत्सम्पग्गोलोचनीयमन्वयवत्ति।
पक्षेबाधमाह। अन्यथैकानेकस्वभावासंवेदनाक
प्रतिभासरूपाएतानिश्चित्राः संपादस्ततः किमतआह। इत्य
म्पकस्तवसाध्याधोभावोनान्यैवंसंपन्नादरंनिमरंसुरूपषणी
पक्षस्तुसिद्धिरितिपुनः सामान्यनचित्ररूपपक्षस्तुप्रत्यनायप्रयोगमाह। एकानेकस्वभावंवस्तुनः इतिसाध्य
निर्देशःप्रत्येकमाह। वस्तुमितिवस्तुतारः साध्यधर्मव्यतिरिक्तोयः संबंधः। ततस्वभावापेक्षालक्षणस्तेनाविनूता।
न्यनेकानिनानारूपाणिसंबंधानिसंबंधवंतिरूपाणिस्वभावायस्यतत्तथातत्स्वभावस्तद्भावस्तेनदृष्टांतमाह। पिट्
पुत्रस्त्रीत्यादिनागिनयेत्यादिशब्दनपितृव्यमातुलपितामहमातामहदासस्त्रीत्यादिसंज्ञानिष्ठविशिष्टपदंसुस
बोक्तयएकोद्भूतयाप्रकृषस्तथाविधपुमांस्तत्संबंधस्यैवउद्दद्यसंपादनार्थंदृष्टांततरमाह। स्त्रीत्यादि। तत्त
दापक्षयापूर्वापरादिपंचदशरूपआदिशब्दादणुमहद्घनीवाद्यनेकरूपश्चयोघटस्तस्यायंएकानेकस्वभा

MEMORIAL

वेवचनस्यवर्त्तकत्वादिव्यापारानवेववचनानुपपत्तेरुक्तनिरुक्तवचनायोगेनतथात्वासिद्धेरपौरुषेयंवेदवाक्यमपिनिरस्यन्नाह।नचनित्यश्रवणवचनसर्वकत्वेपरोपन्यस्तंकस्यचित्कृतवतःकृतइत्याह।तदादित्वेनवचनसर्वकत्वेनतदनादित्वविरोधात्तस्यकृतोऽनादित्वस्यावचनसर्वकत्वाद्धिनस्त्यविरोधान्निराकरणादितिपरमार्थमाह।बीजांकुरवादतद्यथा।बीजादंकुरोऽंकुराद्बीजंतथावचनादृङ्नर्हंतश्चवचनंप्रवर्त्तनइतिप्रकृतमिदमाह।ततश्चबीजांकुरदृष्टांतात्श्रुत्यादिवेदेपिवचनस्यप्रवाहतःपरंपरामपेक्ष्यसर्वज्ञकृतत्वादिव्यक्तिरूपस्यागकृतस्यतवनमिववक्तव्यापारसर्वकत्वमवाखिलवचनस्यलौकिकादिवेदेत्निस्यतिनवितिपरार्थमायामवमितिपौरुषेयत्वेसर्वज्ञएवास्यवचनस्यवक्तासदासर्वकालेनान्यस्तद्व्यतिरिक्तःकृतइत्याह।तदसाधुवप्रसंगात्तत्स्यचनस्यासाधुवप्रसंगादप्रामाण्यप्राप्तेःवक्तृप्रामाण्याद्धिवचनप्रामाण्यमित्यस्मादितोःसमर्थो।

तोनीतितोऽन्यथापौरुषेयंवचनंस्यादितिनीतिमाश्रित्यफलजीवकरवदित्यनेनग्रंथेनप्रत्यक्षनिराकृतमेननापरिस्तावनीयासायोगात्।नचजैनानांक्वचिदेकांतइत्यपिप्रतिपादयन्नाह।प्रामाणिकपरिणामादिज्ञानेनऋतिवप्रतीतिःज्ञाष्टवाचकध्वनिस्वरूपवात्तत्तत्स्वभावादधिकृतवचनस्यप्रकृतागमस्यतनःज्ञाष्टवचनापेक्षयाज्ञाष्टरूपंवचनमपेक्षतनैवात्वचनपूर्वकत्वेपिकस्यचित्सर्वदर्शिनोबीजादेर्योनादिप्रवाहवादापत्तिर्निकश्चिदेकोऽनादिश्रुद्धःसर्वदर्शीवक्ताआपन्नःकृतइत्याह।सर्वस्यसर्वदर्शिनस्तथास्वेकप्रकारेणतत्सर्वकत्वात्।प्रवाहतस्तुपरंपरामपेक्ष्यज्ञत्तश्चानादिश्रुद्धःप्रवाहस्यानादित्वादित्यर्थेनममाभिप्रायेणतत्स्वभावत्वात्तेषौरुषेयमेववचनं।यच्चयाप्राकृत्रमंजितमितिप्रपंचितामतदन्यत्रसर्वइहसिध्योदानदप्रयासः।प्रयत्नःजाईजरा।प्रस्तुतलावस्यफलत्वान्निगमनत्वादितिप्रस्तुतलावस्यसुरगुणनारंभसहितःश्रुतधर्मोसगवानित्येवंलक्षणस्यात्र्यफलत्वान्निगमनत्वादितिसिद्धस्योपणिधानत्पादिप्रणिधानमासंसाएतत्लावबीजमनाशंसा।सर्वज्ञोपरमः।सवलावःपर्यायस्तस्यबीजंकारणंकथमित्याह।मोक्षप्रतिबंधेनमोक्षप्रतिबंधःप्रार्थनारूपःउक्तइत्याह।असंगफलसंवेदनादसंगस्परागद्वेषमोहाद्यविषयीकृतस्यफलस्याज्ञांसनीयस्यसंवेदनादनुत्तरादनीदृशफलालंबनंहिप्रणिधानंप्रतिबंधःपरमुत्कृष्टार्थलाभोपघातित्वान्नन्वकथमयंनियमोयउक्तंद्रणिधानमनाशंसालावबीजमित्याह।यथादित्तश्रुतधर्मदृष्टेःसर्वज्ञोपज्ञश्रुतधर्मप्रकर्षनिमादोऽनाशंसारूपोयतोनवतीतिगम्यते।अत्रापिकथमकांतइत्याह।सिद्धत्वेनश्रुतधर्मचिंतामणिंप्रत्यबंधस्तुलावेनइदमेवलावयतिाननेवइदमोदालक्षणेफलेव्यभिचारेविसंवादःफलांतरानादानानिःफलतयावाश्रुतधर्मदृष्टयेतिाअसंगेनचरागद्वेषमोहलक्षणंगालावेनचएतन्नोन्मोदालक्षणंफलंसंवेदतेाभावरसमुक्तशुक्तिःप्रतीयतइतिाइहश्रुतधर्मचिंताघःफलसिद्धिमभिधा

मक्षिक्षयास्पदवदेव सिद्धिमाह। एवमित्यङ्गीकारे। अनर्थेत्यादि। अन्यक्रमस्य समाधेरारोपणात्। अकृतदृष्टिप्रार्थनासू
पश्लेषपरिणामस्वीकरणात्। तद्दृष्टिश्च अकृतधर्मदृष्टिः। अनर्थवतिगम्यते। एतदुक्तं भवति। अनर्थप्रसङ्गेन एतत्
पुनः अकृतधर्मदृष्ट्याद्योसालदाणं। अध्रुवसानेपरिणामाऽत्यर्थमत्तीवकीदृगित्याह। शालिबीजारोपणवत्तथा।
लिबीजस्पुनः पुनर्निक्षेपणमित्यत्र शालिक्षेत्रः शालिफलनिमित्तमेतादृक्भावयति। दृष्टोपलब्धेर्यस्मादृक्
तधर्मप्रार्थनान्यायेन नः पोनःपुण्यमत्र शालिबीजारोपणस्यनदृष्टिः शालिदृष्टिः एवं शालिदृष्टिप्रकारणात्
पिअकृतस्तत्वेऽतआज्ञासापोनः पुण्यादिदृष्टादृष्टिः अकृतदृष्टिरिति। अथा शालिबीजारोपणदृष्टांतादिमसङ्कारिकारणज
लमपिव्रतिपादयन्नाह। एवमनंतरोक्तप्रकारेणविवेकग्रहणंविवेकेनसम्यगर्थविचारेणग्रहणस्वीकारः। अकृतस्पवि
वेकस्पवाग्रहणंतन्नकिमित्याह। अत्रअकृतशालिदृष्टौजल
दारोऽतिगंभीरः। प्रस्तुतअकृतावरणक्षयापेक्षमलल्पत्वात्। अत्प
एषविवेकरूपआशयः परिणामोऽनएवविवेकादेवननुसत्रमात्र
रागोयुक्तंतत्रधर्मेधस्तदिसाध्रबाधादिवरागद्वेषाभावादि
श्लोकोऽनुरागः मएवामृतंसुखंतत्स्वादनमनुभवोमनु क्रियैवफलदानेऽज्ञानंयथोक्तं। क्रियैवफलदायेसानज्ञा
नीयथोक्तं। क्रियैवफलदायेसानज्ञानेफलदंमतं। येनस्त्रीभक्ष्यभोगज्ञानज्ञानात्सुखितोनवेदिति। किविवेकग्रहणेनता
वतोक्तव्यतिरेकतोऽर्थीतरापन्नासेनाऽनेनैवाज्ञातगुणेऽनर्थीतज्ञारागक्षयज्ञमस्वभावेचिंतामणौचिंतारत्नेयनस्पृह
चित्तस्पज्ञाद्यनुष्ठानलक्षणंयथाचिंतामणौज्ञानयुणएवयत्नस्तथाऽकृतेविज्ञानसर्विकेवफलवतीक्रियेति। ननुचिंता
मणिप्रेप्सतामणिवादेवसमीहितफलः स्यात्किंतत्रोक्तयत्नेनेत्याह। नचनैवान्यथाअज्ञातगुणंवेनयज्ञात्वाऽतोचिंताम
णारप्रिस्यात्। अकृतज्ञानात्तत्समीहितसिद्धिंधार्थितपरमैश्वर्यादिसिद्धिरिदमेवदृढयन्नाह। प्रकटमिदंप्रत्यक्षमेतत्। प्रेक्षा ३१
सर्वकारिणांबुद्धिमतांप्रेक्षावत्सुधोविषयत्वात्। यदुतज्ञानपूर्वकः सर्वोयत्नःसमीहितफलोव्यतिरेकमाह। एकांतावि

षयःमदाप्यमावदत्वात्। गोयोनिवर्त्यस्पबलीवर्दसमदृष्यकुज्ञानस्पपुनः कीदृगित्याह। परमगर्भः परमरहस्पमेषविवेकोयोगशास्त्राणां
षष्टितंत्रादीनांऋतोयतोऽनिर्दिष्टमिदंविवेकवस्तुतैस्तैर्वर्ण्यमाणेश्चाफलदृष्टेः मत्योदाराद्यर्थंधनिर्निमोक्षाद्यन्यादिपतीताद्यर्थंवत्नस्वज्ञ
क्रमपिनवरंमोक्षाधङ्गंगृह्णमितियथादिकस्पचिन्नुक्षचिन्मात्रेतस्कराद्युपद्रवेऽर्थग्रहणमेवपरित्राणंतथामोक्षाधनिशगादि
स्तेनोपद्रवेविवेकग्रहणमितिआह अकृतमात्रनियतंविवेकग्रहणंतत्किमस्मादस्पविशेषेणेत्थकृज्ञापनमित्याशंक्यात्मन्वने
वैतत्स्यंतकथंचित्पावेपियथाद्यन्नप्रकाशार्थंविद्याद्दशार्थमित्यर्थः अवबुध्यतेजानीतामहामिथ्यादृष्टिः मूढलपरावर्धिकमेसा
रः कथमित्याह। तज्ज्ञावाद्दोषनादबोधस्वभावत्वात्। दृष्टांतमाह। अक्षद्यूतवदक्षैस्तन्नश्वकाव्यस्तावमिति। शृंगारादिश्रूयक्त्व
नरदस्पनि। अतः कथंअकृतमात्रनियतंविवेकग्रहणमिति। अकृतज्ञश्चेदमित्याह। तत्वदृस्याद्यदिर्यस्मादत्राबुद्धेरकृतार्थंप्रहति
विघ्नजयसिद्धिविनियोगाएवननुनः अतार्थज्ञानमात्रमेवअकृतो
तज्ज्ञावदृष्टिश्रुबोधित्तावदृष्टिश्चकाव्यस्तावश्रुतःकाव्यमीस्तावः
यदिस्कूर्तेमहामिथ्यादृष्टेरुकुलजन्मणस्पापास्तिरध्ययनादिरूपः
दबोधरूपफलास्तावात्। किंवदित्याह। अकृतव्यतिनामणिप्रा
स्तावपित्तज्ञानयत्नास्तावान्नतत्फलं। तथाऽस्पाकृतावपीतिस
वबोधदव्यक्तिचारिलिंगगमकोदृक्किमेतावदेवनेत्याह।
इस्पेवंचकाव्यदृष्टांतः अतएवयथावदनबोधाद
स्पाकृतस्पाघातिः कृतघ्नत्वादितत्फलास्तावाद्यथाव
न्निवर्तयथाध्यतिनिर्णीयतयाऽयोग्यस्पचिंतामणिप्रा
वज्ञनोमवं। महामिथ्यादृष्टेमिथ्यादृष्टस्पकावात्तधि
र्मबीजाधनाद्यर्हस्पत्वव्यस्पाद्रव्यप्राप्तिर्नविअकृतयोग्यद्रव्यप्राप्तिः। कीदृगित्याह। साद्रव्यप्राप्तिरादरादिलिंगा
आदरःकरणप्रीतिरित्यादिलिंगा। अनाभोगवतीसम्यक्कृताथेपियेगरदितानमिथ्यादृष्टिमहामिथ्यादृष्टोरनाभोगा
द्यविशेषात्कः प्रतिविशेषइत्याह। नचनएवनरस्पमिथ्यादृष्टेरस्थानएवमोक्षपथप्रतिपत्तिपरिणतावऽनिनिवेशाप्रायइ
स्थानीनिनिवेशस्पापितस्पस्तावात्। उक्तएवमित्याह। जघन्ययोगाऽवप्रकृतयोग्यद्रव्यस्पस्तावादस्थानानिनिवेशएवदृस्तदस्ता
वात्। अस्पेवाहतोः स्वरूपमाह। तत्रतत्रनएवमवंलक्षणेअस्थानेस्थानेवानिनिवेशस्तत्स्तावमित्यनयोर्विशेषोज्ञेयः।
महामिथ्यादृष्टेः प्राप्तिरप्यस्पासंजविनीकृतघ्नत्वात्। स्तत्फलचित्तेत्याह। प्राग्लेखेचकारश्चनुक्तसमुच्चये एतदुक्तं। अजस्रं

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 11 June, 2017